

NEVRÜZİYYE

(نوروزیّه)

Nesib bölümünde
Nevruz'un ve baharın anlatıldığı
kaside türü.

Divan şairlerinin Nevruz gününü tebrik vesilesiyle devrin büyüklerine methiye takdim etmeleri ilk İslâm devletlerine kadar uzanan eski bir gelenektir (Toprak, III/1 [2001], s. 221). Kendilerine kaside sunulan kişilerin buna karşılık para veya hediye vermeleri bir tür büyüklük ve cömertlik sayılıyordu. Osmanlılar döneminde de tabiatdaki cömertliğin sembolü olarak görülen Nevruz gününde şairlere hediye verme âdeti oldukça yaygındı. Âşik Çelebi, *Meşâirü's-suarâ'*'da Zâtî'nin padişaha sunduğu nevrüziyelere karşılık 2000 akçe câize aldığını ve bu miktarın onun bir yıllık geçiminin önemli bir kısmını teşkil ettiğini kaydeder (Cunbur, *Türk Dünyasında Nevruz*, s. 87).

Nevruz vesilesiyle yazılan şiirlerin nesib kısmında şairler Nevruz kabul edilen 21 Mart tarihine ait özellikleri zengin tasvirler ve hayallerle dile getirir. Gerek "bahar" ve "nevruz" kelimelerinin redif olarak kullanıldığı manzumelerde, gerekse bahar mevsiminin tasviri dolayısıyla aynı zamanda bahâriyye sayılabilecek nevrüziyelerde ifade edilen duygu ve düşünceler içerisinde Nevruz'un yılda bir defa gelişi ("Yıldı bir olur bu dem-i ferhunde aceb mi / Olmazsa her eyyâmda ger âlem-i Nevruz" [Nefî]), bu sırada gece ile gündüzün eşit oluşu ("Makdeminden n'ola açılma benefşeyle semen / Gelse olur gece gündüzle berâber Nevruz" [Rahmi]), güneşin bu günde Koç (Hamel) burcuna girişi ("Şâh-ı eyvân-ı Hamel teşrif edip dîvânını / Ehl-i bâğa eylesin cûd u sehâ Nevruz'dur" [Şeyhülislâm Yahyâ]), Hızır'ın hidrellezin gelişiyile yakınlığı ("Sahn-ı garrâyı gelip eyledi zîver nevrüz / Oldu hadrâda meger Hıdr ile hem-ser Nevruz" [Rahmi]), baharın başlangıcı oluşu, bayram, Kadir ve Berat geceleri gibi mübarek tasavvur edilişi ("Âşik u rindâne gelgil kim bu meclis rindinin / Günleri Nevruz-ı iyddir dünleri Kadr ü Berât" [Şeyhoğlu]) ilk planda göze çarpan özelliklerdir. Öte yandan Nevruz günüyle ilgili olarak padişahın kıymetli hediyeler dağıtması ("Bezm-i şehe bu nazm ile olsan güher-eşfan / Gûyâ ki gülistâna düşer şebnem-i Nevruz" [Nefî]) ve çevresindekilere hil'at giydirmesi ("Sen şehe hidmete tonansa n'ola her eşcâr / Hil'at-i tâze giyer gelse çü beyler Nevruz" [Rahmi]), kırlara çıkılıp eğlenilmesi ("Şeh-i Nevruz

elinden kabz u bastı şimdi gülzârın / Temâşâ kıl çemende gonce ile verd-i handânı" [Nefî]), Nevruz ve bahar mevsiminin insanlara mutluluk ve sevinç getirmesi ("Gül gibi cihân oldu yine hurrem ü handan / Gör n'eyledi feyz-i eser-i makdem-i Nevruz" [Nefî]), Allah'ın kudretini göstermesi ve ölü tabiatın canlanması ("Dem-i Nevruz erişti gülşene fasl-ı bahâr oldu / Yine âsâr-ı feyz-i kudret-i Hak âşikâr oldu" [Fitnat Hanım]), güllerin açılıp bülbüllerin şakması ("İyd-i Nevruz'u görüp gül defterinden andelîb / Hoş duâ vü medh okur şâh-ı zafer-yâb üstüne" [Ahmed Paşa]), eğlenilecek zaman olması ("Ârâyis-i Nevruz ile oldu cihan bâğ-ı İrem / Gülşende sâz u söz ile ârifler etsin def-i gam" [Nâdirî]) sıkça görülen anlatımlardır.

Nevrüziyeler dışında farklı konuların işlendiği şiirlerde de Nevruz motifinin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle gazelerde rastlanan bu tür ifadelerin çoğunda Nevruz günü sevgilinin güzelliğinin tasvirinde bir benzetme unsuru olmuştur ("Dün gece mihmânım ol mâh-ı cihân-efrûz idi / Nûr-i hüsnünden dünüm Kadr ü günüm Nevruz idi" [Ahmed Paşa]).

Türk edebiyatında en güzel nevrüziye yazan şairlerin Bâkî, Nefî ve Nedîm olduğu kabul edilir. Özellikle Nefî'nin gazel formunda başarılı bir nevrüziyesi vardır. Divan şiiri geleneğinde Nevruz üzerine çok zengin bir edebî birikim oluşmuş (matbu divanlardaki nevrüziyeler için bk. Sular, tür.yer.), bu arada müstakil eser niteliğinde "Gül ü Nevruz" ismi verilen mesneviler de yazılmıştır. Lutfi, Zihni ve Muîdi gibi şairlerin mesnevileri bunlar arasında sayılabilir.

Nevruz tekke ve halk şiiri geleneğinde de çok zengin bir şekilde işlenmiştir. Şii inancına göre Nevruz Hz. Ali'nin doğduğu, Hz. Fâtıma ile evlendiği ve Hz. Peygamber tarafından halife ilân edildiği gün olarak kabul edilmiş ve bir nevi kutsiyet kazanmıştır. Bu sebeple Bektaşiler bugünde âyîn-i cem' icra etmişler, Bektaşî şairleri de çok sayıda nevrüziye kaleme almışlardır (geniş bilgi için bk. Noyan, II [1983], s. 102-109).

Halk şiirinde Nevruz'u ve baharı ele alan manzumelerin divan şiirindekilere daha zengin olduğu söylenebilir. Koşmaların şarkı ve türkülerle, mânilerden tekerleme ve bilmecelere kadar pek çok nazım şeklinde ortaya çıkan bu ürünler gerek içerik gerekse sayı açısından halk şiirinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (çeşitli formlardaki örnekler için bk. *Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi*, s. 95-

128). Nevruz günü dolayısıyla söylenen şiirler için farklı isimler kaydedilmektedir: Nevruzluk, Nevruz koşakları (Tatarlar'da), Takmak (Uygurlar'da, bk. Özkan, s. 176-177). Bu şiirler kaside dışında gazel şeklinde ve aruz vezninde yazılabildiği gibi hece vezninin kullanıldığı birçok şekilde de görülmektedir. Halk kültüründe Nevruz günüyle ilgili çok çeşitli edebî formlarda zengin bir duygu ve düşünce birikiminin ortaya çıkmış olması bu günün Türk kültürüne sonradan girmiş bir unsur olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Abdullah Sular, *Türkçe Basılmış Divanlardaki Nevruzîyeler* (mezuniyet tezi, 1974), İÜ Türiyat Enstitüsü, T, nr. 1512; Rengin Dramur, "Nevruzîye", *Merkez Efendi Sempozyumu (27-29 Haziran 1988)*, Manisa, ts., s. 66-81; Abdurrahman Güzel, "XIV-XV. Yüzyıl Edebiyatında Nevruz ve Nevruzîyeler", *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri*, Ankara 1995, s. 95-109; İsa Özkan, "Tatar ve Uygur Türklerinde Nevruz Bayramında Şiir Söyleme Geleneği", a.e., s. 173-179; Müjgan Cunbur, "Klasik Edebiyatımızda Nevruz", a.e., s. 37-51; a.mlf., "Nevruzda Çiçeklenen Şiir Bahçelerinden Bir Demet", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 2000, s. 81-91; M. Abdulhaluk Çay, *Nevruz: Türk Ergenekon Bayramı*, Ankara 1999; Filiz Kılıç, "Osmanlı Devletinde ve Klasik Edebiyatımızda Nevruz", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 2000, s. 203-214; Muzaffer Tepekaya, "Türk Kültüründe ve Tarihinde Nevruz", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, III, 600-609; *Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi* (haz. Nilgöl Aytuzlar v.dğr.), Ankara 2004; İsmet Çetin, "Edebiyatta Nevruz", *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi*, Ankara 2004, s. 95-128; A. Süheyl Ünver, "Türkiye'de Nevruz ve Nevruzîye", *VD*, XI (1976), s. 221-237; Bedri Noyan, "Şi'anın Bayramlarından Nevruz", *TDEAD*, II (1983), s. 102-109; a.mlf., "Nevruz Erkânı", a.e., II (1983), s. 110-127; Kadir Güler, "Divan Şiirinde Nevruz", *Bir: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, sy. 9-10, İstanbul 1998, s. 253-271; Gönül Ayan, "İslâmî Türk Edebiyatında Nevruz", *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Aylık Bilim Kültür ve Sanat Dergisi*, sy. 1, Konya 2001, s. 17-22; M. Faruk Toprak, "Klasik Arap Şiirinde Nevruz", *EKEV Akademi Dergisi*, III/1, Ankara 2001, s. 221-241; A. Azmi Bilgin, "Türk Edebiyatında Bayramlar ve Nevruz Bayramı", *TDL*, sy. 617 (2003), s. 448-457.

CEMAL BAYAK

NEVSÂL-i MİLLÎ

(نوسال ملی)

Edebî ve içtimâî muhtevalı yıllık.

Nevsâl-i Millî: 1330 adıyla ve T. Z. (ت) rumuzunu kullanan bir kişi tarafından hazırlanmış, Fırat Âsâr-ı Müfide Kütüphanesi'nce yayımlanmış, yayımı arka kapağın-